OVER MONUMENTEN, ARCHITECTUUR EN STEDENBOUW IN ROERMOND EN OMSTREKEN

RUIMTELIJK

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING RUIMTE TE ROERMOND - Jaargang 5 nr 1 - April 2000

In dit nummer:

Stadssilhouet
IJzeren Rijn
Bodemvondst op kaart
Baumsjtemke
Cultuurpromotie
Cursus Bouwkunde
Middeleeuws Roermond 2
en meer ...

Column

Peter de Cock werd in 1751 gevangen gehouden in de kelders van het Roermondse stadhuis. De stank aldaar verdreef zelfs zijn pleitbezorgers. Peter de Cock is door de eeuwen heen een schelm gebleven, die zijn stad op 'n Tijl Uilenspiegelachtige wijze bekijkt.

Toren

Als er één beroepsgroep verstand van torens moet hebben, zijn het wel onze 'volksvertegenwoordigers' in alle bestuurslagen. Al sinds generaties zitten zij in hun eigen ivoren torentje. Dalen gemiddeld een keer per vier jaar af, delen wat spiegeltjes, stickers, ballonnetjes uit, gelijk de missionarissen in vroeger tijden. Roepen wat: "het roer moet om" bijvoorbeeld, beloven veel en laten vervolgens het plebs achter zich. Zij ontstijgen het klootjesvolk, in figuurlijke zin wel te verstaan, door wederom de treden te betreden die leiden tot de slotkamer.

Het zitten in een torentje heeft iets nivellerends. Alles wordt klein, nietig, en vooral vernietigbaar. Heb ik iets tegen torens? Driemaal nee! Torens, maar dan wel fraaie, horen sinds eeuwen bij Roermond. Om elk misverstand te voorkomen, het ontwerp van de toren door de Italiaanse architect Natalini, op Buitenop vind ik zondermeer een aanwinst voor de stad. Eigentijdse architectuur met respect voor een oude dame die Roermond toch is.

Wie de oude platen bekijkt ziet vele torens de stad sieren. Rank, elegant, verfijnd. En dat is natuurlijk heel wat anders dan de te vroeg uit de kennelijk defecte broodrooster geschoten witte boterham van de Sociale Verzekeringsbank. Dat is geen toren maar een uit de kluiten gewassen kogelvanger. De tweede monumentenstad van Limburg, Roermond, zou er goed aan doen om eens met Maastricht te praten, de eerste monumentenstad. Ik bedoel ditmaal niet de provincie, maar met de afdeling stadsontwikkeling. Ga eens kijken hoe men daar schitterende dingen tot stand brengt. Jarenlang heeft men in Roermond de slagroomspuit gehanteerd. Elk open plekje werd/wordt vol gepleurd, Met als resultaat: de kinderlach is uit de binnenstad verdreven. Bekijk de kindvriendelijke nieuwbouw in of nabij het centrum van Maastricht of Antwerpen bijvoorbeeld en dat zou in Roermond allemaal niet kunnen?

Laat ik maar ophouden. Ik denk dat ik Hotel De Campveerse Toren in het schitterende Zeeuwse Veere eens bel, om mij vervolgens een paar dagen op te sluiten in de uiterst luxe torenkamer, zodat ik ongestoord kan wenen over mijn dierbaar Roermond.

Peter de Cock

Waar eens (in de Middeleeuwen?) een raam heeft gezeten is dat nu alleen nog zichtbaar aan een houten lijst en ingemetselde stenen. Te vinden in de Munsterstraat. Naast modehuis Anne Belle dat in een artikel op pagina 7 wordt besproken. *Foto: Peter Wijnands*

Inhoud

Omslagfoto:
Pand aan de Godsweerdersingel met torens refererend aan vroeger tijden toen meerdere torens en poorten het stadssilhouet bepaalden.
Foto: Peter Wijnands

Column, redactioneel *pag. 2*
Het wijzigend stadssilhouet *pag. 3*
Archeologisch monument ontdekt in gemeente-archief *pag. 4*
Oproep fotowedstrijd *pag. 6*
Middeleeuws Roermond: tweede bezoek van Bart Klück *pag. 7*
Van Maasoever naar Roerdelta en andersom *pag. 9*
Bouwkunde en bouwkunst in Roermond, deel 1 van cursus *pag. 10*
Cultuurpromotie *pag. 13*
Afscheid van een boom *pag. 14*
Alternatieven voor tracé van IJzeren Rijn *pag. 15*
Losse tegels *pag. 16*

®

Dit nummer van Ruimtelijk had in maart moeten verschijnen. Door omstandigheden is daar vertraging in opgetreden. Onze excuses daarvoor.

Redactioneel

Voor('n)jaar

Bij dit nummer ontvangen de meeste abonnees weer de acceptgiro voor het voldoen van hun abonnementsgeld. Enkele van hen betaalden al uit eigener beweging hun jaarbijdrage en zijn al verzekerd van een jaar lang Ruimtelijk. Wij hopen dat alle aangeschrevenen zo spoedig mogelijk hun overboeking doen zodat we nog maar weinig 'betalingsherinneringen' de deur uit hoeven doen. Scheelt weer aanzienlijk wat werk en zeker kosten.
In dit nummer start een 'cursus bouwkunde en bouwkunst in Roermond'. Hoeveel afleveringen die zal gaan duren is nog onbekend, maar wilt u de hele cursus in uw bezit krijgen, dan geldt ook hiervoor: verzeker u via een abonnement.
Veel positieve reacties mochten we ontvangen voor onze Kalenda 2000. Deze combinatie van agenda en kalender is zeker niet het laatste product dat we naast Ruimtelijk extra zullen produceren. En waarin zult u vooral over zo'n nieuw product kunnen lezen? U heeft het in eigen hand!

Het wijzigend stadssilhouet

> Willem Cartigny

Er is de laatste tijd veel te doen over het ontwerp voor een toren van de italiaanse architect Natalini op Buitenop, een twaalf verdiepingen tellend kantoorgebouw. Zoals zo vaak bij moderne architectuur wordt daarover wisselend gedacht, de een vindt het prachtig, de ander een aanfluiting en dan nog wat meningen daartussenin, waarbij overigens de ongelukkige fotomontage in de krant een nogal vertekend beeld opleverde.

Ook binnen de boezem van Ruimtelijk is er geen eenduidig standpunt als het gaat om het stadssilhouet. Zo kon u in onze 'knoter-column' van december jl. lezen over bijvoorbeeld het SVB-gebouw in 't Veld dat gekarakteriseerd werd als *"zonder enige allure"* en het silhouet zou *"... gigantisch naar de kloten geholpen"* zijn. Tja, en van dik hout zaagt men planken. Persoonlijk vind ik die toren wel degelijk allure hebben en ook passend in de gewenste ontwikkeling van het stationsgebied; al had wat mij betreft de laagbouw lager en de hoogbouw hoger gemogen, dat zou de verhoudingen ten goede zijn gekomen. En de Oranjerietoren, die mede dankzij de inspraak van wat vroege 'Ruimtevaarders' ranker en hoger is geworden dan de aanvankelijke geplande stompe toren, lijkt intussen aardig geaccepteerd. Nu is dat stadssilhouet natuurlijk geen statisch gegeven, maar door de eeuwen heen altijd aan verandering onderhevig geweest. En al gaan die veranderingen wel steeds sneller, dat valt voor het provinciestadje Roermond nog wel mee in vergelijking met de Randstad, waar bij wijze van spreken het silhouet dagelijks wijzigt.

Het stadssilhouet werd eeuwenlang bepaald door torens en poorten. De enige overgebleven toren is hier in een gevelsteen vastgelegd. *Foto: Peter Wijnands*

Maar ook in de Middeleeuwen wijzigde het stadsbeeld: naast de kerktorens was er bijvoorbeeld ook de Grauwe Toren aan de Markt, totdat die langzaam onttakelde. Ook vóór het definitieve verval daarvan is er door sommigen gepleit voor afbraak van die 'Grauwert'. Nu zouden we maar wat trots geweest zijn als er, al was het maar een stomp, nog wat van over was geweest.

Het 'vertrouwde' stadsbeeld is jonger dan menigeen denkt. Niemand wil nog de TV-toren of de koepel van de H. Geestkerk van architect Peutz missen in dat beeld. Dat binnenkort enkele van de Donderbergflats gaan verdwijnen zullen weinigen betreuren. Er is niets mis mee dat het stadsbeeld wijzigt, een stad hoort te leven en daar hoort ook het silhouet bij, maar het kan natuurlijk te veel van het goeie worden.

Stedebouwkundige invulling en architectuur

De bouw van een Natalini-toren dient aan een aantal voorwaarden onderhevig te zijn, zoals de handhaving van de dominerende positie van de Kathedraal. Verder moet ie rank en slank zijn en zal er veel afhangen van de gebruikte materialen.'

Stedebouwkundig kan het winst betekenen om aan die stadsentree een meer stedelijk accent te geven. Nog beter was het geweest als de toren op de plaats van de Arloflat had kunnen komen, maar te vrezen valt dat we die voorlopig nog niet weg krijgen. Voorzover de Buitenoptoren het kantoorgebouw van Wonen Zuid aan het oog onttrekt is er ook winst en er is al sprake van geweest om dat gebouw in het kader van de algehele ontwikkeling van Buitenop mede een facelift te geven. De vraag is of er aan dat ding veel valt te verbeteren, maar erger kan het nauwelijks worden.

Zo zijn er pro's en contra's en een van de positieve aspecten is een hernieuwde impuls voor de architectuurdiscussie. Een discussie die eigenlijk gevoerd zou moeten worden aan de hand van de Architectuurnota, die al jaren in het vat zit, maar daar nog steeds niet uit wil. Het is goed dat de discussie niet alleen wordt overgelaten aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg, maar dat ook de burger zich er 'tegenaan' bemoeit. Die Cie. RKZ is zon-der twijfel zeer deskundig, maar slaat ook wel eens de plank flink mis. Niet iedereeen is bijvoorbeeld gelukkig met de door haar goedgekeurde plannen voor appartementen in het gat in de straatwand van de Voorstad St. Jacob. •

Op de Pastoorswal, tegenover de Wernerstraat, is de voet van de vroegere Wernerstoren opgemetseld. Ook zijn de contouren van nog oudere muurfragmenten met gele stenen in het plavelsel aangegeven. Daarin zijn de resten van een oude hoektoren herkenbaar, van waaruit een stadsmuur afboog richting Swalmerstraat - een andere muur dus dan de laatmiddeleeuwse stadsmuur langs de Wilhelminasingel.
Een archiefbron suggereert dat hier vlak bij de 'hoffstadt' van de graven van Gelre gelegen heeft. De ontstaansgeschiedenis van Roermond kan voor een deel worden herschreven.

> Tekst, foto's en kaart : Gerard van de Garde

In het gemeentelijk archief

Archeologisch monument ontdekt

De overblijfselen van de middeleeuwse Wernerstoren, gereconstrueerd op basis van opgravingen midden jaren tachtig. Rechts zijn twee aanhechtingen aan een vroegere stadsringmuur te zien: een latere richting Kattentoren en de oorspronkelijke aanhechting aan een tot nog toe onbekende stadsmuur richting Swalmerstraat.

Als we de plaats van de Wernerstoren nauwkeurig bekijken, vallen een paar dingen op. De gele contouren van de oudste muren laten geen toren zien die keurig in de oost-westlijn tussen Kattentoren en Rattentoren past, maar een toren die ten opzichte van die lijn grofweg 45° gedraaid is.
De torenplattegrond heeft aan de oostkant twee muuraanzetten: één in oostelijke richting en één richting het huizenblok tussen Wernerstraat en Sint-Jansstraat. De eerste muuraanzet is makkelijk te plaatsen: op dat punt liep de laatmiddeleeuwse stadsmuur naar de Kattentoren. De tweede aanzet lijkt onverklaarbaar. Het lijkt of van hier uit een andere muur afboog richting Swalmerstraat. (Het opgemetselde torenfragment uit later tijd staat, anders dan de in gele steen weergegeven plattegrond, wèl in de lijn tussen Kattentoren en Rattentoren.)
Ook valt op dat het straatniveau ter plaatse sterk daalt richting Sint-Jansstraat/Kattentoren. Het hoogst gelegen deel van de binnenstad - de heuvel tussen Swalmerstraat en Pastoorswal - houdt hier plotseling op.

De oudste betrouwbare perceelkaart van Roermond is een kadastrale kaart uit 1819. Hierop loopt een vreemde perceelsgrens vanaf de Wernerstoren tot halverwege het huizenblok tussen Lindanusstraat en Bethlehemstraat. Vreemd omdat de grens niet parallel aan de straat loopt. De lijn vertoont een knik bij de Swalmerstraat. Interessant is dat deze perceelsgrens precies aansluit op de onverklaarbare muuraanzet in de contour van het oudste bouwstadium van de Wernerstoren.
Al met al reden genoeg om te vermoeden dat de perceelsgrens het verloop van een oude stadsmuur aanduidt. Mogelijk is dit de stadsmuur van 1232 die, naar men aanneemt, het gebied westelijk van de Lindanusstraat of de Bethlehemstraat omsloten moet hebben. Het zou voor de 13e-eeuwse Roermondenaren een logische plek geweest zijn: het hoger gelegen gedeelte rond de huidige Wernerstraat was beter te verdedigen dan het lagere gebied van de huidige Sint-Jansstraat en verder naar het oosten.
Er zijn nog andere aanwijzingen in die richting. Bij graafwerk van een nutsbedrijf in 1998 werd onder de Swalmerstraat, net voorbij de Lindanusstraat, een zwaar muurfragment blootgelegd. Jammer genoeg is daar toen verder geen aandacht aan besteed; het is denkbaar dat dat een deel van een oude stadspoort was. Ook is in het huizenblok tussen Wernerstraat en Sint-Jansstraat nog een zeer oude tuinmuur bewaard gebleven, precies op de plaats van onze vreemde perceelsgrens en precies op de plek van een plotseling hoogteverschil. Misschien zijn die steenbrokken afkomstig van een oude muur die hier in de middeleeuwen gestaan heeft.

Het Grutersaltaar

Wat is er in archiefbronnen te vinden om deze veronderstelling te staven dan wel te ontkrachten?
In 1429 kreeg Hendrik Gruter van de paus toestemming om een Sint-Nicolaasaltaar in de Roermondse parochiekerk te stichten. Aan die omstandigheid danken we een aantal gegevens die licht werpen op onze veronderstelde stadsmuur. Hendrik Gruter en zijn broer Johan kochten voor het onderhoud van het altaar een aantal erfrenten - een soort middeleeuwse hypotheken - van Johan Herkenbosch. Herkenbosch had die verworven bij de verkoop van een reeks aaneengrenzende, onbebouwde percelen in de Sint-Jansstraat aan kopers die de volle koopprijs kennelijk niet in

een keer konden opbrengen. Uit de overdrachtsakten, eeuwenlang zorgvuldig bewaard door de beheerders van het altaar, kunnen we de situatie in 1430 reconstrueren (zie kaartje). Op de hoek bij de Wernerstoren woonde Lemmen Tymermans (a), daarnaast Heyn Noetman (b), vervolgens Thijsken Korftmeecker (c) en dan Deric Schoenman (d), die een dubbel perceel kocht. Alle vijf de percelen waren door Johan Herkenbosch verkocht op voorwaarde dat de kopers mochten bouwen tot aan *"die alde muer"* aan de achterkant, maar niet in of op die muur. Het laatste perceel grensde aan dat van de smid Heyn van Buele; de erfscheiding werd gemarkeerd door *"dat oertken vanden toerne Inderselver alder mueren gelegen"*, dus door het hoekje van de toren in die oude muur. Een oude muur met een toren, precies op de plaats van de schuin lopende perceelsgrens van 1819, met daarvoor aan de kant van de Sint-Jansstraat een tot 1430 braakliggend terrein - er staat nog nèt niet met zoveel woorden dat dit de oude stadsmuur was.

'Des greven hoffstadt'

Het lijkt er verder op dat deze oude muur tevens de ommuring vormde van de 'hoffstadt' van de graaf van Gelre. Deze hofstede komt voorzover bekend maar in één bron voor, in een register uit 1483 van degenen die jaarlijks cijns moesten betalen over hun huis of bouwplaats. Hierin worden op de Swalmerstraat vijf percelen aangeduid als: *"was des greven hoffstadt"* of *"dat des greven hoffstadt plagh te zijn"*.
Op grond van 15e-eeuwse schepenakten is de volgende reconstructie van het gebied mogelijk (zie kaartje):
(1) Heyn van Loenen, met achtererf op de plaats van de voormalige grafelijke hofstede;
(2) schepen Dirck Steynbitser, met achtererf op de plaats van de hofstede;
(3) huis In den Wolff, met achtererf op de plaats van de hofstede;
(4) huis Der Lewe;
(5) Gadert van der Nuwerstat;
(6) Brucher van Vlodrop;
(7) Peter Schere;
(8) Johan Kupers;
(9) hoekhuis;
(10) de smid Heyn van Buele (die ook een perceel in de Sint-Jansstraat had), op de plaats van de hofstede;
(11) weduwe Melijs Offermans, op de plaats van de hofstede;
(12) de vicaris van de parochiekerk.
Hiermee is de plaats van de grafelijke hofstede globaal bekend.

De Wernerstraat vormt in deze reconstructie een witte vlek. Zij lijkt in de middeleeuwen nog geen echte straat te zijn geweest, want men sprak omschrijvenderwijs van *"den gaitsen tot heer Wernersthoeren gaende"*, *"den straetken dat tegen heren Wernersthoerne ligt"* etc. Pas in 1556 werd een huis in *"die Wernartzgaetzen"* vermeld.
Misschien was het straatje oorspronkelijk een pad dat de kortste weg naar de Wernerstoren vormde, dwars door de vroegere grafelijke hofstede heen.
Er bestaat overigens een vage aanwijzing voor een kasteel te Roermond uit de 12e eeuw; dat zou dan misschien het grafelijke hof hebben geherbergd. In een wonderverhaal uit 1180-1187 is sprake van een *"castrum Rurimundum"*, een versterkte plaats met een kerker, waarin de zoon van de hertog van Limburg gevangen gehouden werd.

En de voogdij dan?

Wat moeten we ons voorstellen onder een 'hoffstadt'? Het woord kan verschillende dingen betekenen: onbebouwd perceel, hof in de zin van feodaal landgoed rond een hoofdgebouw (de hof) en misschien hof in de zin van paleis (het hof). Veelzeggend is dat het cijnsregister uit 1483

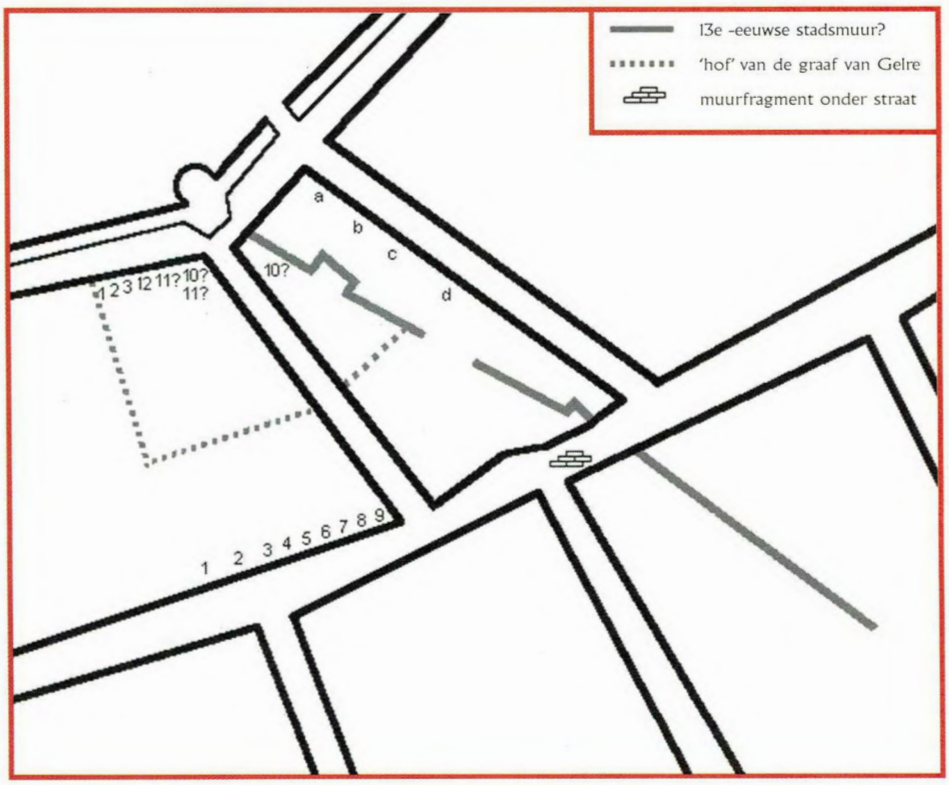

spreekt over *"des greven hoffstadt"* en niet over *"des hertogen hoffstadt"*. Het graafschap Gelre is in 1339 tot hertogdom verheven; dat betekent in principe dat de hofstede al in '339' niet meer dan een herinnering was. En dat betekent weer dat de grafelijke hofstede -wat het ook precies voor een complex geweest is- moeilijk te rijmen valt met de bezittingen van de voogd van Roermond, die tot 1388 op Buitenop lagen.

Zoals veel 13e-eeuwse steden lijkt Roermond te zijn ontstaan rond minstens twee kernen: een administratief centrum (de voogdij, neemt men aan) en een handelsnederzetting (het gebied oostelijk van de Roerkade). De oudste geschiedenis van de voogdij is wat schimmig en begint met

Zijmuur van een achterhuis aan de Swalmerstraat, zichtbaar vanuit enkele tuinen in de Sint-Jansstraat. De muur staat precies op de plaats van een afwijkende, kennelijk middeleeuwse perceelsgrens en bevat brokken hardsteen die na de middeleeuwen gerecycled zijn.

een vermelding in 1189. Vrij algemeen wordt aangenomen dat de voogd oorspronkelijk als Gelders ambtenaar voor de graaf een versterking beheerde met een tol, een kerk, een rechtbank en het hoofdgebouw van een landgoed. Een enkeling onder de historici heeft een afwijkende mening en vermoedt, dat de graaf minder oude rechten had dan de voogd. Volgens deze zienswijze heeft de graaf bezittingen rond de voogdij verworven en de voogd later overvleugeld. Nu lijkt het er dus op dat er rond 1300 behalve de versterking van de voogd op Buitenop een grafelijke herenboerderij of burcht op een nabijgelegen heuvel lag. De graaf legde in 1232 een stadsmuur rond de nederzetting Roermond, inclusief het gebied dat ergens voor 1339 zijn eigen hof vormde, maar zonder de voogdij, die *"Buten In Op"* lag. Is dat geen aanwijzing dat graaf en voogd eerder concurrenten waren dan baas en knecht?

Het zijn maar veronderstellingen - net zo goed overigens als de meer gangbare theorieën over de oudste geschiedenis van Roermond. Veel bewijsmateriaal is verdwenen: de archiefstukken die bij de stadsbrand van 1554 in rook zijn opgegaan, maar ook de heuvel Buitenop die in 1388 met voogdij en al is afgegraven.
Maar het bodemarchief tussen Swalmerstraat en Pastoorswal ligt er waarschijnlijk nog ongestoord bij. Wanneer hier ooit archeologisch onderzoek plaatsvindt, kan gericht gezocht worden naar palissaden, een gracht, vestingmuren, een stadspoort onder de Swalmerstraat, fundamenten van de (of het?) grafelijke hof en sporen van brandschade uit 1213, toen de bezittingen van de graaf in Roermond in opdracht van de Duitse keizer platgebrand werden. •

Middeleeuws

> Willem Cartigny

Zoals we in het vorige artikel (december 1999) al constateerden is er, ondanks de stadsbranden, veel meer 'Middeleeuws' behouden gebleven dan tot nu toe aangenomen. Eind januari liepen we onze tweede stadstocht met bouwhistoricus Bart Klück uit Utrecht; met hetzelfde druilweer als de eerste keer in november. Anders dan de eerste keer hadden we ons nu gefocust op enkele stadshoeken om daar wat uitgebreider aan de slag te gaan. Daarvan hier het verslag, waarbij we aantekenen dat we nog niet alles verklappen, maar wat wel aan bod komt is al meer dan de moeite waard.

Terug naar de Middeleeuwen

We begonnen in de hoek Bakkerstraat/Minderbroedersstraat en vonden onder andere het volgende. In een van de rijksmonumenten aaan de Minderbroedersstraat werden we met koffie ontvangen. In een prachtig groot pand, waarvan de oorspronkelijke functie (nog) niet bekend is. Vooral de hal, de stucplafonds en schoorstenen, de grote kelders en de prachtige houten kap op zolder waren indrukwekkend. Gelukkig allemaal beschermd. Waarschijnlijk niet beschermd, c.q. onbekend is de 18e-eeuwse achteraanbouw.
In de tuin aangekomen nog meer verrassingen. Ten eerste waan je je door de grootte en het overvloedig groen buiten de stad, of laten we zeggen achter de Swalmerstraat. Voorwaar een aanvuling op ons artikel over stadstuinen in Ruimtelijk van september 1999, want als we dit geweten hadden, was deze 'hoaf' toen zeker met ere vermeld.
Wat treffen we nog meer aan in deze hoek? Een losliggende 17e-eeuwse achterbouw aan de Bakkerstraatzijde met een 'tromp d'oeill' bovenin, aan de zijkanten geflankeerd door grote muurdelen, die mogelijk een onderdeel van de voormalige ommuring van het Beggardenklooster kunnen zijn geweest. Aan de Minderbroedersstraatzijde blijkt een achterhuis te liggen met zogenoemde 'speklagen', mergellagen afgewisseld met baksteen, naast een van de vele mini'gatsen' die de stad telt. Het pand kent geen bescherming. Deze speklagen komen in Roermond niet zo heel veel voor. We kwamen later op onze tocht nog een soortgelijk achterhuis tegen. Overigens ontdekte een van onze bouwkundigen op zolder een lekkage die bij de recente inspectie door de Monumentenwacht over het hoofd was gezien. Je ziet maar, je kunt die jongens van stichting Ruimte niet missen.

Naar de bisschop

In deze hoek van de binnenstad waren we ook nog te gast in een huis aan de Zwartbroekstraat, met een 17-eeuwse kelder met put en in de tuin een restant van wat ongetwijfeld de kloostermuur van de Minderbroeders is geweest. Dwars op de Pelserstraat staat een indrukwekkende muur die door zijn ouderdom, hoogte (± 4 meter) en lengte bijzonder is, maar geen enkele bescherming kent. Nu hoeft

Roermond

Tweede bezoek van Bart Klück

Zolderbalk met de jaartallen 1555 (na stadsbrand van 1554) en 1745.
Het pand is bekend als de voormalige herberg In 't Hertzhoorn. Nu is speelgoedwinkel de Klepper er gevestigd.
Foto: Gerard van de Garde

dat niet altijd een probleem te zijn, deze muur wordt niet direct bedreigd, maar soms ontstaat een bedreiging zo acuut dat er geen redden meer aan is (zie bijvoorbeeld de oude muur bij het Godshuis die vorig jaar 'zomaar' sneuvelde). De muur achter de Pelserstraat is van mergel en voorzien van steunberen; hij loopt, in een andere samenstelling en iets lager, door als tuinmuur van het bisschoppelijk paleis tot bijna aan dat paleis. De oorspronkelijke functie is onbekend, maar wel intrigerend; kloostermuur van de Clarissen is geopperd, maar niet echt bevredigend. We weten het (nog) niet.
We zijn vervolgens te gast in het bisschoppelijk paleis aan de Paredisstraat. Het gebouw heeft het karakter van een hofstede rondom een centrale cour, wat zou kunnen wijzen op het gebruik als stadsboerderij in de 19e eeuw. Overigens is dat zeker niet de oorspronkelijke functie. Die is, gezien de ouderdom van het rechterdeel en de grootte van de kelders, eerder te zoeken in een grote stadswoning. De grootte en diepgang van de kelders lijken te wijzen op een veel oudere oorsprong.
Het bisschoppelijk archief is een juweeltje van 20e-eeuwse bouwkunst dat binnenkort op de rijkslijst komt; ook bijzonder omdat het pand ook gebouwd is als archief, daar zijn er niet zo heel veel van. Des te meer is het te betreuren dat een belangrijk deel van deze functie enige jaren geleden is weggevallen met de overheveling van het kostbare oude archief naar Maastricht.
In de straat was al de ronde dakvorm van het grote pand Castelijn opgevallen. Vanaf het dak van het bisschoppelijk paleis is te zien dat er weliswaar een kleine spitse kap op het dak zit, maar de halfronde opbouw aan het uiteinde blijft curieus: waarschijnlijk 17e/18e-eeuws.

Zicht vanaf het bisschoppelijk paleis op dak van Paredistraat 6. Duidelijk zichtbaar zijn de drie bouwfasen, terwijl vanaf de straatzijde lijkt of het pand 19e eeuws is. *Foto: Gerard van de Garde*

Andere hoek

De tweede hoek waar we - na een broodje saté of soep (ónder het Sjietbergske) - gaan zoeken is het quadrant Brugstraat/Markstraat/Koolstraat/Roerkade. Hier zijn we te gast in een groot pand dat vanaf de straatkant niet bepaald opvalt. Van binnen des te meer. De eigenaar is - Nederland is echt een dorp - een kennis van Bart uit beider Rotterdamse jeugdjaren. Dat is niet zonder belang, want we blijven veel langer plakken en praten dan gepland.
Het pand is er dan ook naar. Het is eigenlijk een compleet middeleeuws koopmanshuis, zonder de gevel dan, maar zeker zo indrukwekkend als het bekende andere koopmanshuis uit de Brugstraat. Er zit bijvoorbeeld een unieke kelder met originele trap naar buiten (naar straatniveau) in waar, met de nodige zorg, iets prachtigs van te maken is. Overal in de plafonds zitten de eiken moerbalken met telmerken (eentje op zolder uit 1555). De zolder is een ontdekking op zich en compleet gaaf. Bart weet niet wat ie ziet en biedt spontaan aan voor zijn oude kennis een keer terug te komen om een nadere beschrijving van het pand te maken. En dan niet alleen van de zolder maar van het hele pand. Via een dakraam klauteren enkele durfals het dak op om foto's te schieten van de omgeving. Een losstaande achterbouw aan de Brugstraat valt op: een hoogopgaand dak en ook hier de middeleeuwse speklagen waar we het eerder over hadden.

Toetje

Onze dag kan natuurlijk niet meer stuk en voldaan lopen we al napratend door de stad terug richting station. We komen daarbij door de Munsterstraat en Bart ziet een prachtige schouw in een nog verlichte maar al gesloten winkel. Daar wil hij toch wel graag nog foto's van nemen,

Kijkje in de kelders van modehuis Anne Belle in de Munsterstraat en de daarin aangetroffen misschien wel 'middeleeuwse' keuken.
Foto's: Gerard van de Garde

maar de dame van die winkel staat er niet op te wachten om zaterdagmiddag na 5 uur vijf vreemde kerels binnen te laten. Niettemin mag Bart z'n plaatjes schieten. We raken verder aan de praat en krijgen alsnog een rondleiding. Eerst naar een prachtige keuken met originele schouw met tegeltjes. In een soort entresol die via een luikje te bereiken is heeft in de oorlog een onderduiker gezeten. Maar dat is nog niet alles, want een van de versierde stucplafonds op de begane grond blijkt een compleet 17e-eeuws barok plafond te zijn, mogelijk het oudste van de stad. Dan de kelder in: het hele, erg grote pand is onderkelderd en ook daar blijkt in een af te schotten kast in de oorlog een onderduiker te hebben gezeten. Het echt unieke is echter iets heel anders: in de kelder recht onder de keuken bevindt zich een complete stookplaats: een extra keuken ondergronds met ovens en toebehoren. Bart heeft zoiets nog nooit gezien, en dat zegt wat, want hij is al op veel plekken in Nederland gaan kijken.

Zo viel er een heleboel te ontdekken op onze druilerig begonnen dagtocht. Er valt niet aan te twijfelen dat bij een volgende afspraak met Bart weer verrassingen zullen opduiken. We verheugen ons al op zijn volgende bezoek. •

Camera op Roermond

Fotowedstrijd

De foto's van Gerard van de Garde uit het voorgaande artikel mogen niet meedoen aan de fotowedstrijd die stichting Rura, stichting Ruimte en de VVV hebben uitgeschreven. Ze zijn namelijk niet gemaakt met de fotocamera die voor die wedstrijd geleend kan worden bij het kantoor van de VVV aan de Kraanpoort.
U kunt wel meedoen: Haal zo'n camera en fotografeer binnen de gemeente Roermond datgene wat u
- mooi of lelijk,
- intrigerend, ontroerend of juist aanstootgevend,
- kenmerkend of bijvoorbeeld sfeervol vindt,
- of dat waarvan u denkt, dat het niet gekend is!

Let wel: alléén objekten, plekken of situaties (geen personen of dieren).
Vul op het bijbehorende formulier uw motivatie in per foto. (De redactie van Ruimtelijk is uitgesloten van deelname maar heeft wel suggesties)
U heeft nog tot 1 juli tijd om deel te nemen.
Helaas is ons niet bekend of er aan de wedstrijd - naast publicatie - ook prijzen verbonden zijn.
Maar: deelnemen is belangrijker dan winnen!

Van Maasoever naar Roerdelta en andersom

> Dennis Janssen

De Molenbeek ter hoogte van de huidige boerderij Hawinkels. *Foto uit 'Zwerftocht door oud Roermond*

Tussen de 'Rooj Brök' over de Hambeek en de Maasbrug zien we sinds eind jaren '80 in steeds sneller tempo Roermond een gezicht krijgen aan de Maas en de Maasplassen. Niet iedereen is gecharmeerd van de nieuwbouw die tussen de Maas en de oude stad aan de Roer geschoven wordt. Want voor een deel neemt die nieuwbouw het zicht vanaf het water en vanaf de overzijde op de contouren van de oude stad weg.

Hammerveld is af, Buitenop bijna en wat betreft deze laatste locatie kan er nog een interessante discussie ontstaan over de toren en het kantoor van architect Adolfo Natalini.
In de Voorstad is men bezig met de laatste twee invullingen van open gebied. Hier blijft nog een merkwaardigheid om aandacht vragen. Het Soleacomplex heeft aan één zijde zo'n beetje de grootste blinde muur van de stad opgeleverd: hier heeft een geplande constructie óver de Maasboulevard tot ín de haven van Nautilus tot nu toe nog geen uitvoering gekregen. Voorlopig zien we hier alleen maar klimop...

Het toetje van de architectonische en stedebouwkundige exercities aan het waterfront wordt nu geserveerd.
De laatste 54 ha tussen de Burgemeester Höppenerlaan, Lindanussingel en Maas komen nu aan snee, inclusief bitterkoekjes en koekjes van eigen deeg. Zoals daar zijn het Shell depot, het Ackross-complex, de Steel-haven, de werf Driessen en het ECI-terrein.
Het doek is gevallen voor een brug-getje en sluis bij het Klein Hellegat; dat doek lijkt te gaan vallen voor het complex van Giesbers' stoomwasserij en het is angstvallig stil rond de suggestie om de Molentak, die in de jaren '50 gedempt werd, weer open te maken. Daar staat tegenover dat voor het 19e-eeuwse ECI-fabriekscomplex als industrieel overblijfsel, nieuw leven gloort. Na opschoning van het complex beginnen steeds meer mensen de mogelijkheden van deze robuuste schoonheid te zien. Het lijkt er op dat deze getuige van de industriële revolutie uit Roermonds recente verleden, nog eens het middelpunt wordt van een Roerdelta waar goed wonen de belangrijkste bestemming wordt, maar waar ook plaats is voor recreatie, dienstverlening en cultuurtoerisme.
De opschoning is voortvarend en voorbeeldig ter hand genomen. Momenteel wordt er nóg voortvarender aan gewerkt om een deel van het complex al op te knappen en als kantoorruimten in gebruik te nemen. Een soort voorbeeldproject. Eens zien dus wat mogelijk is met dergelijk erfgoed, want na de te betreuren sloop van de Roodververij en boerderij 't Ham plus de matige kwaliteit van de nieuwbouw in dat gebied, is dit een opsteker waarvoor een compliment op haar plaats is.

ECI-complex. *Foto: Peter Wijnands*

Genieten kunnen we al eerder van een volledig opgeknapte ECI-centrale. Wanneer gemeente en Waterschap het water weer op tijd stromend maken wordt dat dé klapper van de eerstvolgende Monumentendag. Het thema?
Water! •

Bouwkunde en bouwkunst in Roermond

In een meerdelige serie in Ruimtelijk zal *Joep Janssens* per aflevering een bepaald aspect van de bouwkunde behandelen, geïllustreerd met bekende en minder bekende Roermondse voorbeelden. Het doel van de serie is de 'leek' vertrouwd te maken met termen en bewust te maken van de achtergronden en tradities in de bouwkunde. In deze eerste aflevering staat de hoofddraagstructuur van het gebouw centraal.

Joep Janssens (38) is sinds kort medewerker aan dit blad. Na zijn HTS-bouwkunde- studie is hij bij diverse aannemers werk-zaam geweest. Daar leerde hij vooral op de details te letten, en ontwikkelde zijn belangstelling voor de traditionele en kleinschalige bouwkunst. Sinds 1994 voert hij een eigen bouwadviesbureau in Kelpen.

Hoofddraagstructuur

Met de hoofddraagstructuur van een gebouw wordt het skelet dat het gebouw draagt bedoeld. Net als in bijvoorbeeld de auto-industrie kan een gebouw bestaan uit een zeldragende 'carosserie', maar ook uit een gescheiden skelet en huid (chassis-plaatwerk). Het zelfdragende systeem is door de eeuwen heen veelvuldig toegepast, vroeger met natuursteen (Griekse tempels) en/of baksteen (Middeleeuwse kerken), maar ook in onze tijd, bijvoorbeeld bij het scandinavische blokhutsysteem (massieve gestapelde houten balken). Het tweede systeem, waarbij de hoofddraagconstructie puur de functie heeft vloeren, gevels en dakbeschot te dragen, wordt tegenwoordig het meest toegepast, vooral bij grote gebouwen. Uiteraard bestaan er ook tal van tussenvormen, zo kan de gevel zelfdragend zijn, terwijl het dak opgebouwd is uit een gescheiden constructie en beplating. Ook is het mogelijk dat een geheel zelfdragende constructie bekleed wordt met een vliesgevel, zoals bij het hoge gedeelte van de SVB-nieuwbouw: een glazen vlies vormt de architectuur en het 'weerschild', waardoor de feitelijke constructie bewust aan het zicht wordt onttrokken.
Door verder onderzoek en ontwikkeling van materiaal en product en de toegenomen technische vaardigheden, werd het mogelijk bouwconstructies te berekenen. Toen eerst, we spreken over de 19e eeuw, kon geëxperimenteerd worden met minder elementaire vormen en afwijkende maten. Daarvóór werd 'by trial and error' ondervonden waar de grenzen lagen. Tevens nam door de industriële revolutie de behoefte om snel efficiënte gebouwen te kunnen ontwikkelen sterk toe. Eind 20e eeuw deed de computer er nog een schepje bovenop, waardoor feitelijk alle gewenste vormen mogelijk werden, zie de Roermondse ING-bank.

In principe zijn er vier materiaalsoorten geschikt voor het creëren van een hoofddraagconstructie (de ijsblokken voor de bouw van een iglo buiten beschouwing gelaten): (natuur)steen, hout, gewapend beton en staal.

Steen

Bij stenen gebouwen denken wij in onze omgeving natuurlijk in de eerste plaats aan baksteen, dat vanaf de 12e eeuw in de nabijheid van de Maas geproduceerd werd. Daarnaast werd natuursteen aangevoerd, voornamelijk vanuit België en Duitsland. Omdat steenachtige materialen niet of nauwelijks trekkrachten en spanning kunnen opvangen, zijn gebouwen van steen (natuursteenblokken, baksteen) feitelijk blokkenhuizen. Natuurlijk is dit stapelen een zeer elementaire vorm van bouwen, er zijn immers geen moeilijke verbindingen nodig, er is slechts een materiaalsoort nodig dat in de meeste gevallen direct uit de natuur gewonnen kan worden, en er ontstaat een een eenvoudige, maar oerdegelijke constructie.
Een pure vorm van een geheel stenen constructie is de Egyptische piramide. Zoals bekend heeft dit bouwsysteem echter een paar belangrijke beperkingen: grote openingen kunnen niet gemaakt worden, de verhouding tussen gebruiksoppervlakte en constructie is zeer ongunstig (dikke muren), vrijdragende verdiepingsvloeren zijn moeilijk uitvoerbaar. Bovendien is men beperkt in de ontwerpvrijheid (geen speelse vormen, relatief kleine ruimtes). Weliswaar werd het bouwsysteem door de eeuwen heen verbeterd met ingenieuze boog- en gewelfconstructies, waardoor grotere overspanningen en gevelopenin-gen mogelijk werden, men bleef echter beperkt ten aanzien van de verhouding tussen constructie en nuttige ruimte. In de kerkelijke bouwkunst telde dit probleem niet, het moest immers groot en hoog zijn. Maar waar het op efficiëntie aankwam, zoals in de particuliere woningbouw en utiliteitsbouw, werd gezocht naar een bouwsysteem dat de voordelen van duurzaamheid, brandveiligheid en drukvastheid van steen combineert met de constructiemogelijkheden van hout en staal. De mogelijkheden bleken daardoor geweldig toe te nemen. Gebouwen met een hoofddraagstructuur van enkel steen komen dan ook praktisch niet meer voor.

Hout

Zoals bekend zijn er veel houtsoorten, met elk hun eigen toepasbaarheid. In de constructiebouw kennen wij voornamelijk vuren en grenen (naaldhout) en eiken.
Ook hout heeft als voordeel dat het eenvoudig gewonnen kan worden en dat het redelijk bestand is tegen drukkrachten. Daarnaast kan hout ook trekkrachten en spanning opvangen, is het in vergelijking met steen eenvoudig

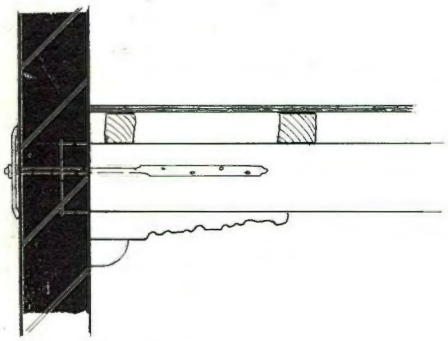

Verbindingswijze van staande en liggende houten balk.
Tekening van de auteur

bewerkbaar en is het soortelijk gewicht veel lager. Nadeel is de beperkte duurzaamheid (cq. onderhoudsgevoeligheid) en de brandbaarheid. Zowel vroeger als in de huidige tijd worden houten constructies toegepast.
Vooral in de woningbouw is veel hout toegepast, aanvankelijk (tot in de Middeleeuwen) voor zowel funderingen, hoofddraagconstructie, vloeren en gevels. Vanwege de brandbaarheid (en brandoverslag) werd vanaf de 17e eeuw geleidelijk overgegaan naar stenen gevels en draagmuren. Tot in de 20e eeuw werden deze gecombineerd met houten vloeren en dakconstructies. Gevelopeningen werden aanvakelijk overspannen met houten, en later met stalen balken.
Een autentiek voorbeeld van een pand met een geheel houten hoofddraagstructuur (vanaf de kelder) is het pand Marktstraat 8 (speelgoedwinkel de Klepper, zie tekening). Overigens toont dit voorbeeld dat hout, mits zorgvuldig geselecteerd en goed onderhouden een zeer lange levensduur kan hebben: de spanten vertonen nog de originele merktekens en jaartal: 1555(!) Zie de foto op pagina 7.

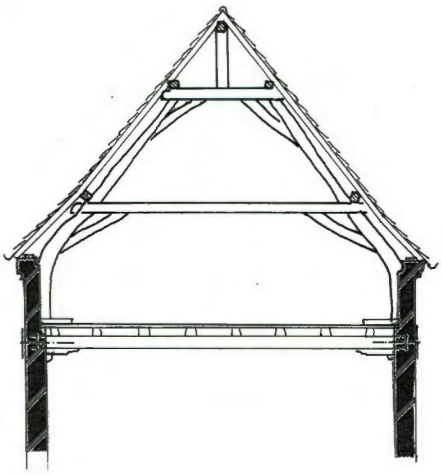

Houten kapconstructie.
Tekening van de auteur

Momenteel wordt in de woningbouw vrijwel alleen de dakconstructie in hout uitgevoerd; uitzondering hierop is het uit Skandinavië afkomstige blokhutsysteem, zie de woning aan de Elmpterweg 108a. Verder kennen wij de houtskeletbouw, waarbij weer teruggegrepen wordt op een volledige houten constructie, maar dan bekleed met (brandwerende) gipsplaten aan de binnenzijde en, in veel gevallen, een bakstenen voorzetgevel. Veel voorbeelden hiervan zijn te vinden in uitbreidingsplan de Wijher.
In de utiliteitsbouw wordt hout veel gebruikt voor grote overspanningen, bijvoorbeeld bij sporthallen en bij overkappingen van tankstations. Het hout wordt hier gelamineerd, d.w.z. opgebouwd uit veel aanelkaar gelijmde latten, zodat men bij de afmeting niet afhankelijk is van de natuurlijke maten en vormen. Een mooi voorbeeld is te zien in de kerk en zalen van de Donderie. >

ECI-Centrale. Mooi voorbeeld van beton en staal gecombineerd in de bouwconstructie.
Foto: Peter Wijnands

Gewapend beton

Beton bestaat in principe uit een bindmiddel (cement), toeslagstof (zand, grind, puin) en een initiator (water). Het materiaal, dat reeds door de Romeinen in een rudimentaire vorm werd toegepast, heeft als groot voordeel dat het in een bepaalde vorm gegoten kan worden. Bovendien kunnen kleur en eigenschappen beïnvloed worden.
Omdat het materiaal in principe dezelfde (beperkte) constructieve eigenschappen als steen heeft, werd de toepassing pas interessant toen begin 1900 een methode werd gevonden het materiaal trekkrachten en spanningen te kunnen laten opvangen. Dit werd mogelijk door toevoeging van stalen wapeningsstaven, waardoor een samenwerkend geheel

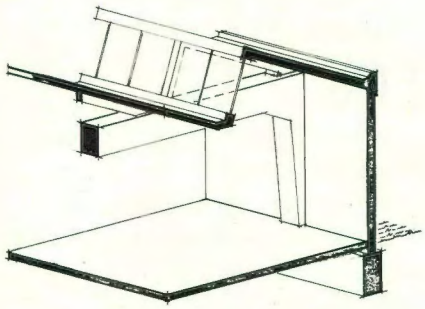

Gewapend beton.
Tekening vande auteur

ontstaat, dat zowel druk- als trekkrachten kan opvangen, en in principe in iedere gewenste afmeting te maken is.

Natuurlijk kent ook dit materiaal nadelen zoals een hoog soortelijk gewicht, moeilijke bewerkbaarheid, slooponvriendelijkheid, en natuurlijk het fenomeen betonrot, een probleem dat ontstaat wanneer het wapeningsijzer te dicht aan de oppervlakte ligt, waardoor het staal gaat roesten en daardoor het beton afbrokkelt.
Het gegeven dat de constructieve, visuele en chemische eigenschappen sterk beïnvloedbaar zijn, maakt het gewapend beton echter tot het belangrijkste bouwmateriaal voor een zeer brede toepassing (weg- en waterbouw, woningbouw, utiliteitsbouw).
Een schoolvoorbeeld (hoewel in verval, maar het staat nog!) van een bijna geheel uit gewapend beton opgetrokken gebouw is een gedeelte van het ECI-gebouw; hier vormt het beton zowel de vloer, de wand, het dak en de draagconstructie (foto pagina 11 en tekening).

Beton en staal in een hal van de ECI-centrale. *Foto: Peter Wijnands*

Staal

IJzer met een laag koolstofgehalte wordt staal genoemd. Staal is ten opzichte van giet- en smeedijzer veel geschikter voor het maken van constructies, die niet alleen druk, maar ook (trek)spanningen op moet kunnen vangen, zoals balken, portalen en spanten. Staal wordt in tegenstelling tot giet- en smeedijzer altijd in een bepaald profiel of plaatvorm geleverd. In de woningbouw worden stalen spanten en balken toegepast voor 'ongunstige' overspanningen, die in hout of beton niet op een praktische wijze kunnen worden gemaakt. Dit kan zijn wanneer er in een gevel een grote brede etalagepui moet komen (v/h Cillekens IJzerwaren aan de Neerstraat).
In dezelfde tijd dat het profielstaal in opgang kwam, werd een ongunstige eigenschap van het staal ontdekt: de vervorming bij grote hitte (brand), waardoor een gebouw in korte tijd volledig kan instorten. Vooral bij de woningbouw, en met name hoogbouw staat deze brandgevaarlijke eigenschap de toepasbaarheid flink in de weg. In de utiliteitsbouw echter is staal het geijkte materiaal om snel grote loodsen te kunnen bouwen, die meestal ook weer met stalen platen bekleed worden.
Naast de talloze hallen op industrieterrein Heide, zijn de fietsenstalling bij het NS-station en de nieuwe overkapping van de gemeentewerf bij het viaduct aan de Venloseweg subtiele voorbeelden van deze bouwvorm, waarbij constructie en gevel zijn opgebouwd uit staalprofielen- en metalen beplating. •

Geheel uit staal gemaakte constructie van de gemeentwerf aan de Venloseweg. *Foto: Peter Wijnands*

Cultuurpromotie

> Willem Cartigny

In onze reactie op de POL (=Provinciaal Omgevingsbeleid Limburg)-nota van de provincie hebben we onder andere het volgende gesteld:
"Een ander aspect waaruit een onderschatting van de positie van Roermond blijkt is de paragraaf 'Culturele en zorgvoorzieningen in de steden' (pagina 104 e.v.). Roermond is een cultuurhistorisch centrum van formaat dat echter vooral onbekend of ongekend is. Het is de tweede monumentenstad van Limburg, heeft een zeer groot Beschermd Stadsgezicht en een zeer oude historie. De stad behoort tot de belangrijkste cultuurhistorische steden in Zuid-Nederland (zie de Belvedère-kaart) en maakt ook onderdeel uit van een zeer belangrijk toeristisch en cultureel potentieel (WCL-gebied).
Waarom wordt deze functie niet uitgebuit, waarom komt Roermond op de kaart culturele voorzieningen alleen voor met een bibliotheek terwijl er toch ook een groot theater, een groot archief en een provinciaal Monumentenhuis gevestigd zijn?"
Wij beleiden dit uiteraard nog steeds, maar zouden graag zien dat het stadsbestuur dit niet alleen onderschrijft maar ook, samen met andere instellingen, verder invult en operationaliseert. Wij hebben daarover zo onze twijfels en zullen daarvan hieronder wat voorbeelden geven, zonder uitputtend te willen zijn.

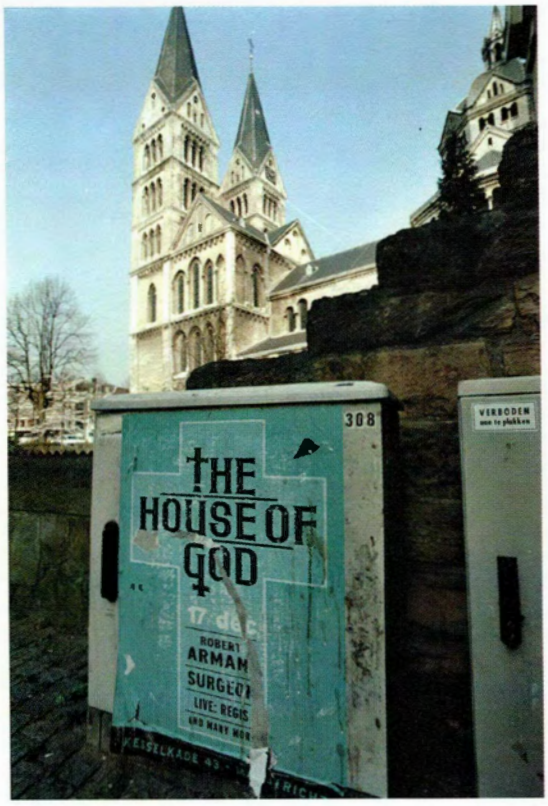

Cultuurpromotie? *Foto: Peter Wijnands*

1. Cultuur algemeen

In het Limburgs Dagblad stond afgelopen jaar een statistiekje over de uitgaven voor cultuur van een aantal grotere Limburgse gemeenten. Van de centrale steden in de vijf stadsregio's scoort Roermond verreweg het laagste. In guldens per inwoner zijn de cijfers als volgt:

1. Sittard:	281
2. Maastricht:	279
3. Venlo:	200
4. Heerlen:	189
5. Roermond:	181

Wat doet de gemeente om zijn centrumfunctie op dit terrein waar te maken/uit te bouwen? Wat is er gedaan om het toekomstig Centrum voor de Amateurkunst naar Roermond te halen? Een uitstekende locatie zou zijn geweest op het terrein Jesuïtenstraat/Lindanusstraat, centraal gelegen in de Provincie en met een theaterzaal voor de deur, dus ook aanzienlijk goedkoper dan in Thorn. Wat gebeurt er ten aanzien van het Museumbeleid anders dan de verzuchting dat het moeizaam gaat? Wat betekent de cultuurambitie van Roermond werkelijk als er geen of onvoldoende geld is om het Podiumbureau en het Centrum voor de Kunsten goed te laten functioneren?

2. Archief

Wat gebeurt er aan de bevordering van het archief tot een stads- en streekarchief, of wil men dat niet en zo nee waarom niet?
Elders zijn in deze diverse initiatieven ontplooid, bijvoorbeeld het versterken van de regionale functie van de archieven Venlo en Venray door opname van archieven van elders (Horst), streekarchief Thorn, etcetera.
Het Roermondse archief is qua outillage sedert de renovatie zo'n 10 jaar geleden een van de grootste in Limburg, maar wordt die status ook waargemaakt? Ooit is er in de Gemeenteraad een besluit genomen om meer wetenschappelijke studies op grond van archiefmateriaal in het Roermondse archief te propageren. Dat zal niet simpel zijn als waardevolle archieven als het Bisschoppelijk Archief naar elders (Maastricht) worden versleept. Waarom wordt een HOVO-cursus (academisch onderwijs voor ouderen) over Gelderse geschiedenis, die als enige buiten Maastricht wordt georganiseerd, niet (ook) in het archief van de voormalige hoofdstad van het Gelders Overkwartier georganiseerd, maar (enkel) in het Venlose archief? Wat is ondernomen om het initiatief van hoogleraar Berkvens voor een Limburgs Historisch Centrum, dat inspeelt op de toegenomen belangstelling voor historie van de eigen streek, te ondersteunen en eventueel naar de stad te halen?

3. Onderwijs

Wat gebeurt er aan beleid om de spreiding van, met name HBO-onderwijs, over de vijf stadsregio's te bevorderen?

4. Architectuurbeleid

Dit staat al vele jaren in de steigers, terwijl er weinig concreets uitkomt. Als Roermond inderdaad die culturele rol in de provincie wil spelen die wij en anderen haar toedichten zal er toch, ook op dit terrein, meer dienen te gebeuren.

Niet alles hoeft uiteraard tegelijk te gebeuren, maar gezien het al vele malen verwoorde ambitieniveau en de opname van cultuur als speerpunt in de strategienota zou er toch eens systematischer aan verwezenlijking van de streefdoelen gewerkt kunnen worden. •

De beukeboom geveld en ook al weggehaald uit een foto waarop het harmoniepaviljoen en alle andere beukebomen nog te zien zijn. *Foto uit '750 jaar Roermond 1232 – 1982'*

Fagus Sylvatica

Remunsj baumsjtemke

Het is zaterdagmiddag 12 februari j.l., lokatie Maria Teuwenstraat (zijstraat van de Kapellerlaan), welke plek niet veel Roermondenaren iets zal zeggen. Wellicht wel het feit dat hier vroeger een vermaarde Roermondse uitgaansgelegenheid gelegen was: het ***Harmoniepaviljoen*** dat de sociëteit voor leden en donateurs van de Koninklijke Harmonie was.
Een klein gedeelte van de stenen tuinomheining en een vijftal oude bomen zijn de enige nog steeds waarneembare restanten uit die vervlogen tijd.
Nog geen twee jaar geleden werden alle bomen op deze plek acuut bedreigd door de aanleg van parkeerplaatsen ten behoeve van een nader te verwezenlijken horecagelegenheid, onder supervisie van de Lindeboom Brouwerij. Dit plan is echter in de ijskast beland. Zelfs de bouw van een appartementencomplex heeft deze groene longen niet kunnen doen verdwijnen.
Na tientallen jaren het door nier en lever gefilterde gerstenat van menige sociëteitbezoeker, hemelwater en de oprukkende welvaart getrotseerd te hebben, leek het genieten van een verdiende oude dag voor deze bomen niets meer in de weg te staan.

Totdat op dinsdag 25 januari in de wekelijkse informatierubriek van de Gemeente Roermond, te vinden in de midweek editie van de Trompetter, te lezen viel dat de gemeente vergunning had verleend voor onmiddellijke kap van een monumentale beuk, staande in de Maria Teuwenstraat. Aangetast door een ongeneeslijke zwam vormde de beuk een directe bedreiging voor passanten.
Ouderdom leidt tot kwalen en een ongeneeslijke ziekte heeft dit monument uiteindelijk geveld. 160 jaar heeft hij in ons midden gestaan en daarbij vele Roermondenaren jarenlang van frisse lucht voorzien. Een volwassen beuk produceert vanaf zijn veertigste jaar elk jaar voor 100 mensen zuurstof.
Tegelijkertijd met het steen voor steen ontmantelen van de horecagelegenheid hoek Willem II Singel/Mariagardestraat werd op deze zonnige zaterdag de monumentale beuk ontmanteld: tak voor tak, moot voor moot.
De enige troost is dat bij het verlenen van de kapvergunning, zoals aangekondigd op 25 januari, melding werd gemaakt dat ter vervanging een aantal kastanjebomen geplaatst zouden worden. Waar deze loten hun bestemming hebben gevonden is echter onbekend. Echter niet in de Maria Teuwenstraat. Oolderveste wellicht.

Het gapende gat dat de beuk heeft achtergelaten is inmiddels gedicht en afgedekt met trottoirtegels. Niets herinnert meer aan dit ooit Roermondse boomstammetje. •

Alternatieven voor tracé IJzeren Rijn

> Willem Cartigny

Naast bedreigingen die bij de hernieuwde belangstelling voor de IJzeren Rijn naar boven komen, zijn er ook positieve kanten. Dat hangt af van welk tracé gekozen wordt.

Je zou denken dat (vrijwel) niemand voorstander is van heringebruikname van het historisch tracé door de Meinweg: te belastend voor het stedelijk leefmilieu in Roermond en de natuur. Maar dat valt tegen of mee, afhankelijk van de positie die men kiest. Als je de 250 inspraakreacties op de startnotitie MER leest, dan blijken er tientallen voorstanders te zijn van het historisch tracé.
De argumenten zijn:
- goedkoopste;
- kortste route, dus ook minst milieubelastend;
- kapitaalvernietiging als je het niet zou gebruiken;
- kan ook gebruikt worden voor vervoer van bulkgoederen van industriepark Heide (Rockwool bijv.);
- flankerende maatregelen kunnen de natuur beschermen.

Er zijn ook voorstanders vanwege de mogelijkheid van personenvervoer. Zo zegt reizigersorganisatie ROVER: *"Wij betreuren het dat in de startnotitie IJzeren Rijn de potenties voor grensoverschrijdend reizigersverkeer onvermeld zijn gebleven. In Belgie als in Duitsland komen treinverbindingen tot vlakbij de grens. Indien bij de afwegingen van de verschillende varianten en de infrastructurele voorzieningen rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van reizigerstreinen, hebben de investeringen een groter 'economisch en maatschappelijk nut."*

Personenvervoer

Die optie voor personenvervoer voor stad en streek is interessant. In Duitsland loopt over het spoor tot Dalheim *"...een moderne lichte dieseltrein (...) die weinig lawaai en vervuiling veroorzaakt."* (ROVER). Dat zou ook kunnen met het stuk Roermond-Dalheim. Personenvervoer is sowieso van een heel andere orde dan bulkgoederenvervoer.
In hun reacties op de startnotitie gaan Provincie, Gewest en gemeentes in Midden-Limburg er klakkeloos vanuit dat Midden-Limburg economisch enkel baat heeft bij een tracé over Venlo. Een aanname die op niets is gestoeld, behalve dan dat Venlo knooppunt van Zuid Nederland moet worden. Nu er is besloten het historisch tracé in ieder geval tijdelijk weer in gebruik te nemen voor maximaal 15 treinen per dag komt ook de optie voor personenvervoer weer in zicht. Straks ligt er een opgeknapt spoor dat redelijk simpel is om te bouwen tot een lightrail, zodat Midden-Limburg opnieuw zijn spoorverbinding krijgt met het Duitse achterland. Dat achterland zal in de toekomst alleen maar belangrijker worden. Merkwaardig dus dat er door beleidsmakers wel oog is voor de wegverbinding daarheen, maar niet voor de spoorverbinding, die men bijna gratis in de schoot krijgt geworpen. Let wel, we hebben het over een mogelijke personentrein, niet over permanent goederenvervoer. Men had de belangen van Midden-Limburg natuurlijk ook kunnen verdedigen door de stellingname: goederenvervoer over Venlo, mits Midden-Limburg zijn personenverbinding met Mönchengladbach weer terugkrijgt.

Startnotitie met diverse tracés

Er zijn in de startnotitie ook tracés aan de orde gesteld die veel minder belastend scoren en zelfs grote voordelen met zich meebrengen. Bij deze studie gaat het om een heringebruikname van de IJzeren Rijn voor goederenverkeer vanuit België over Nederland naar Duitsland. Laten we eens 2 van die alternatieven nader bekijken. Het betreft de A1- en B-variant die beide Roermond aandoen.
1. variant A1: deze loopt via het historisch tracé tot in Noord Roermond. Daar zou dan een nieuwe aftakking richting Duitsland komen parallel aan de toekomstige A68. De bundeling betekent een minimaal ruimtebeslag, kostenbesparing en de kans op een terminal bij een eventueel grensoverschrijdend bedrijventerrein bij Elmpt. Bovendien kan het bedrijventerrein Buggenum er op aangesloten worden. Een kans voor grensoverschrijdende samenwerking, voor de oost- westoriëntatie van Roermond en met name voor de werkgelegenheid van de stad.
2. variant B: ook deze loopt over het oude tracé tot aan Roermond en buigt dan ten noorden van de stad af richting Venlo over een nieuw aan te leggen spoor parallel aan het huidige spoor tot Venlo. Het grote voordeel hiervan is, naast de bundeling aan bestaand spoor, dat er eindelijk zicht is op de verwezenlijking van de al vele jaren bestaande plannen voor verdubbeling en electrificatie van de Maaslijn. De plannen hiervoor worden steeds opnieuw vooruit geschoven in de toekomst. De heropening van de IJzeren Rijn in deze tracévariant zou een doorbraak betekenen voor de jarenlange stagnatie in de Maaslijn.
Alhoewel er ook aan deze beide varianten (zoals aan alle varianten) nadelen verbonden zijn lopen de voordelen in het oog: ze kosten door de geplande bundeling weinig ruimtebeslag en ze zijn in ander opzicht weer gunstig voor de natuur doordat wegvervoer erdoor afneemt.
Beide scoren ze ook gunstig voor de stad Roermond e.o., de eerste optie door de grote kansen voor de werkgelegenheid, de tweede door de verwezenlijking van de uitbreiding van de Maaslijn, waardoor een snelle verbinding tot stand komt tussen Zuid en Midden-Limburg met Nijmegen en Arnhem, wat ook vervoer over de weg scheelt.
Des te merkwaardiger is het dat noch de gemeente Roermond noch het Gewest Midden-Limburg deze kansen aangrijpen, maar kiezen voor een tracé dat Midden-Limburg mijdt en over Brabant voert. In de motivering voor die keuze door gemeente (en Gewest) *(Raadsvoorstel nr. 202 dd. 14.12.99 en brief Gewest dd. 13.12.99)* wordt wel naar de voordelen verwezen van bovengenoemde twee tracévarianten, maar desondanks zonder nadere motivering gekozen voor de Brabantvariant. Een rare, onbeargumenteerde en daarmee kortzichtige keuze. •

Losse tegels

Een rubriek met allerlei vermeldenswaardige 'kleinigheden': actualiteit, aankondiging, oproep of bericht. Van ons of van de lezers. Dus ook u kunt bij ons 'een tegel lichten'.

NSB-grafsteen

... of hoe de gemeente Roermond zich van haar politiek correcte kant laat zien. Wat moeten we daar nu nog meer aan toevoegen dan wat al uitvoerig in de kranten en op tv aan de orde is geweest? Dat er een duidelijk verschil is tussen de onderscheiding voor een cultuurhistorisch fenomeen en een ideologie? Dat het MSP-rapport de zeldzaamheid van het monument niet voor niets heeft laten meewegen? Misschien nog één ding: in Venlo wordt het voormalige nazivliegveld de Fliegerhorst aangewezen als rijksmonument: vluchtleidingstoren, commandobunker, hangars, etc. Dat is nog eens wat anders dan een simpele grafsteen. Hoor je iemand schande roepen omdat een voormalig nazivliegveld op de rijkslijst komt? Misschien had de gemeente Roermond voordat ze zo hoog van de toren blies eerst eens te raden kunnen gaan bij de diverse monumentenorganisaties die eigenlijk allemaal te kennen geven best wel onderscheid te kunnen maken tussen een verderfelijke ideologie en een cultuurhistorisch waardevol monument. Tot die jaren van onderscheid is de gemeente kennelijk nog niet gekomen. *WAC*

®

Gevels

Het bruist van gevelverfraaiingsactiviteiten in het Roermondse centrum. Vooral panden op de Markt en haar aangrenzende toegangswegen staan in het teken van een opzienbarende kleurverfrissing. Richt uw oog eens op het groot aantal panden in de Luifelstraat en Swalmerstraat dat al daniet profiteerde van het gereduceerde tarief van de winterschilder. Mooi. Als een pauw zullen deze panden uiteindelijk de aandacht trekken van de bezoekers van het toekomstige Outletcenter, dat in hun nabijheid zal gaan verschijnen. Een kwast hoeft niet altijd wonderen te verrichten: bij café de Graanbeurs, Kraanpoort, heeft een beitel iets wonderschoons verwezenlijkt. Het 19e-eeuwse stucwerk werd onlangs niet óvergeschilderd maar gewoon weggekapt. De make-up werd tot in zijn poriën verwijderd en de gevel toont

De Graanbeurs. *Foto: Arjo Brouns*

sindsdien haar ware gezicht. Origineel en een bijzonder fraai resultaat.
Op de Markt zelf staat het restaurant de Mèrt, Markt 11, al geruime tijd in de steigers voor een restauratie en een schildersopknapbeurt en het er bijna naastgelegen pand Brons Eiken zal op niet al te lange termijn een ware metamorfose ondergaan.
Al deze terechte en vaak noodzakelijke verfraaiingen zullen uiteindelijk de aandacht vestigen op de chronisch storende elementen in dit gebied. Met name de gevel van het pand Zeeman op de Markt wordt steeds meer een doorn in het oog. De bladderende verflaag, de in verval rakende dakconstructie en de inmiddels verdwenen sierlijke raamornamenten zijn het handelsmerk geworden van dit pand. Is hier sprake van een beleid? Geen idee. Maar op de Roermondse Markt is de uitstraling van het pand Zeeman geen daalder meer waard! *AB*

®

Een nieuwe lente

Het stijgend water van de Roer maakte veel tongen los en zette allerlei machineriën in werking. Vuurwerk rond de ECI was mooi en lekker hard plus een eerbetoon aan dit historische pand. Anton uit Tirol is met de stille trom vertrokken, Raw Raw Raw ich lös dich raw is uitgekraaid.
Nieuwe geluiden? De huismus wordt steeds minder gehoord want zijn populatie is met de helft geslonken, vooral in de steden. Je hoort 'm daar niet meer omdat er tegenwoordig bij nieuwbouw geen dakpannen meer worden gebruikt waar deze diertjes onder kunnen nestelen. Vreemde vogels verlaten ondertussen kwetterend de Meinweg, treinen zullen daar straks in alle vroegte langs een zacht kreunend klooster denderen dat aan haar lot wordt over gelaten. Ideetje: we sturen die mussen daarnaar toe! *BT*

Colofon

Ruimtelijk verschijnt vier maal per jaar en wordt bezorgd bij liefhebbers (maar ook bij belagers) van de stad en het stedelijk schoon. Overname van artikelen is toegestaan nadat toestemming is gevraagd en als bronvermelding wordt toegepast. *ISSN: 1389-2606*

Medewerking aan dit nummer:
Arjo Brouns, Willem Cartigny, Gerard van de Garde, Dennis Janssen, Joep Janssens, Paul Poell, Bert Thomassen, Peter Wijnands.

Redactie-adres Ruimtelijk:
Robert Regoutstraat 56, 6042 CN Roermond, tel. 31 98 52

Secretariaatsadres Stichting Ruimte:
Bachstraat 112, 6044 SN Roermond, tel. 32 26 18

Abonnementen:
f 15, – per jaar; over te maken op Postbank 7625876 t.n.v. penningmeester Stichting Ruimte te Utrecht(!). Het blad wordt dan bezorgd of toegezonden.

Verspreiding:
Ruimtelijk wordt bij abonnees bezorgd of per post toegezonden. Het blad is beperkt verkrijgbaar bij: het VVV, de bibliotheken, het stadhuis, museum en boekhandel Boom (Neerstraat).

Vormgeving:
Bert Thomassen

Drukwerk en afwerking:
ARS Grafische Producties & Communicatie, Martin van het Erve en zijn medewerkers.